

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

«محبت اهل بیت (علیهم السلام) از دیدگاه قرآن و حدیث»

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فقه و معارف اسلامی

گرایش: قرآن

نگارش: محمد علی محقق زاده

استاد راهنما؛ حجه الاسلام و المسلمین مصطفی محامی

استاد مشاور؛ حجه الاسلام و المسلمین عبد الصالح انتصاری

مهر ۱۳۸۵

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۹۱۶

تاریخ ثبت:

☞ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه به عهده نویسنده می باشد

☞ هر گونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع بلا اشکال است و نشر آن در داخل

کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

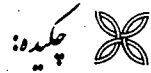
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و تشکر: ❁

با حمد و سپاس از خداوند متعال که انگیزه و زمینه تحقیق را در این بنده حقیرش فراهم کرد. از استاد محترم راهنما جناب حجه الله الاسلام و المسلمین آقای محامی (دام ظلّه العالی) و استاد مشاور جناب حجه الاسلام و المسلمین آقای انتصاری (حفظه الله) که این دو بزرگوار با راهنماییهای مفید و مشاوره‌های راه‌گشایی خودشان این جانب را در ثمر رساندن این تحقیق یاری نمودند کمال قدر دانی و تشکر را دارم. و همچنین از مسئولین خدمتگزار مرکز جهانی و مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی که با این طرح و برنامه ریزی دقیقشان زمینه‌ای شکوفایی و بروز استعدادهای نهفته طلاب علوم دینی را فراهم کرده‌اند، صمیمانه سپاس و تقدیر می‌شود. و نیز از مسئولین دلسوز و قدر شناس کتابخانه‌ها که در امور تهیه منابع و مطالب پایان نامه‌های محققین بهترین کمک و همکاری را مبذول می‌دارند خالصانه تشکر می‌کنم و در اخیر از خداوند متعال موفقیت برای همه خدمتگزاران به دین مقدس اسلام را خواستارم.

✧ اهداء:

این جزوه ناچیز را اهدا می‌کنم به بهترین و شریفترین مخلوقات عالم پیامبر اعظم محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله وسلم) و اهل بیت مطهرش که مودت و محبت آنها راه فضایل و مقامات عالیه را به روی انسان باز نموده و در نتیجه زمینه سعادت و شکوفایی انسان را فراهم می‌کند.

محبت اهل بیت پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) یکی از ضروریات دین مبین اسلام می باشد. قرآن در آیه «قل لا أسئلكم علیه اجرا إلا الموده فی القربی» (شوری/۲۳) به مودت ذوی القربی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تاکید کرده و آن را اجر رسالت پیامبر اسلام قرار داده است.

در این رساله بر اساس مستندات قرآنی و روایی ثابت شده است که مصادیق «قربی» اهل بیت مطهر پیامبر اسلام می باشد.

روایات منقول از پیامبر اکرم ضمن اینکه مصادیق «القربی» را معین نموده است، در موارد متعددی به جایگاه محبت اهل بیت نیز تصریح نموده است که در این رساله نمونه های از این روایات ذکر شده است. در روایات اسلامی محبت اهل بیت به عنوان اساس دین، معیار ایمان، نشانه رضایت پروردگار، بهترین عبادت و مهم ترین نعمت الهی معرفی شده است.

ادعای محبت نسبت به هر محبوبی وقتی می تواند صادق باشد که محب به تمام لوازم محبت ملتزم باشد محبت اهل بیت پیامبر هم لوازم و شرایط خاصی دارد که شناخت اهل بیت، الگو گرفتن از ایشان، عمل به اوامر و دستورات اهل بیت، سعی در بدست آوردن رضایت اهل بیت، دوستی با دوستان اهل بیت و دشمنی با دشمنان ایشان، همراهی کردن با آنها در اندوه و شادی از مهم ترین لوازم و شرایط آن است. آنچه محبت اهل بیت را از بقیه محبت ها ممتاز می گرداند این است که اولاً: محبت اهل بیت جدای از محبت خداوند بزرگ نمی باشد و محبت نداشتن به اهل بیت پیامبر خدا نشانگر نقص محبت فرد به خدای متعال است. ثانیاً: محبت و اطاعت پیامبر گرامی اسلام یکی از ضروریات دین می باشد و هر مسلمانی باید محب و مطیع پیامبر اسلام باشد، و محبت اهل بیت و اطاعت از دستورات ایشان یکی از لوازم محبت پیامبر می باشد.

در محبت اهل بیت آثار گرانبهایی مترتب است که از جمله آنها است: استکمال دین، تقرب به خدا، بهره مند شدن از شفاعت اهل بیت، بخشوده شدن گناهان، بر خورداری از امنیت در صحرای محشر، راهیابی به بهشت و جاویدان و محشور شدن با اولیایی الهی.

فهرست مطالب

- x ..... بسم الله
- x ..... تقدیر و تشکر
- x ..... اهداء
- x ..... چکیده
- x ..... پیش گفتار

کلیات

- ۱ ..... بیان مسأله
- ۱ ..... سوال اصلی
- ۱ ..... سوالهای فرعی
- ۲ ..... پیشینه تحقیق
- ۲ ..... اهمیت و ضرورت تحقیق
- ۳ ..... اهداف تحقیق
- ۳ ..... روش تحقیق
- مفهوم شناسی:
- ۳ ..... محبت در لغت
- ۴ ..... محبت در اصطلاح
- ۴ ..... اقوال علما
- ۵ ..... فرق محبت با مودت
- ۵ ..... دیدگاه واژه شناسان
- ۷ ..... دیدگاه برخی مفسران شیعه

فصل اول: محبت و لوازم آن

- ۹ ..... الف) محبت
- ۱۰ ..... اقسام محبت
- ب) لوازم محبت:
- ۱۲ ..... ۱- تلاش برای معرفت و شناخت کامل محبوب
- ۱۳ ..... ۲- پیروی و اطاعت از محبوب

۱۵	.....	۳- اشتیاق به دیدار و زیارت محبوب
۱۶	.....	۴- تلاش برای جلب رضایت محبوب
۱۷	.....	اثر رضایت محبوب (خداوند و الیاء الهی)
۱۹	.....	۵- دوستی با دوستان محبوب و دشمنی با دشمنان او
۲۰	.....	ریشه قرآنی دوستی با دوستان و دشمنی با دشمنان محبوب
۲۱	.....	۶- اظهار محبت و ارادت به محبوب و دلبستگی او
۲۲	.....	۷- تکریم و بزرگداشت یاد و خاطره محبوب
۲۲	.....	۸- همراهی با محبوب در اندوه و شادی
۲۲	.....	۹- تلاش برای معرفی محبوب و جذب دلها به سوی او
۲۳	.....	خلاصه فصل اول

فصل دوم: محبت اهل بیت (ع) و لوازم آن در قرآن و روایات

الف) محبت اهل بیت در قرآن:

۲۷	.....	قسمت اول آیه مودت
۲۷	.....	نکته اول: شان نزول آیه مودت
۲۹	.....	نکته دوم: الا استثنای متصل یا منقطع
۳۰	.....	نکته سوم: کار برد قربی در قرآن
۳۱	.....	نکته چهارم قربی در لغت
۳۳	.....	قربی در منابع روایی و تفسیری شیعه
۳۴	.....	ثقه الاسلام کلینی
۳۴	.....	شیخ صدوق
۳۶	.....	شیخ مفید
۳۷	.....	شیخ طوسی
۳۸	.....	فضل بن حسن طبرسی
۳۹	.....	علامه طباطبایی

قربی در کتابهای مفسران و محدثان اهل سنت:

۴۱	.....	الف) روایت متواتر ابن عباس
۴۲	.....	ب) خطبه امام حسن (ع)

۴۳	.....	ج) احتجاج امام زین العابدین با مرد شامی
۴۴	.....	د) حدیث امام علی (ع)
۴۵	.....	ابو نعیم احمد بن عبد الله اصفهانی
۴۵	.....	محب الدین طبری
۴۵	.....	حاکم حسکانی
۴۶	.....	دیدگاه فخر رازی
۴۷	.....	محمد بن احمد الانصاری القرطبی
۴۹	.....	دیدگاه فقیه یوسف
۴۹	.....	نور الدین علی بن عبد الله سمهودی
۵۰	.....	ألوسی

وجوب محبت اهل بیت از دیدگاه عالمان اهل سنت:

۵۲	.....	فخر رازی و وجوب محبت اهل بیت
۵۳	.....	دلایل فخر رازی بر وجوب محبت اهل بیت
۵۴	.....	ألوسی و وجوب محبت اهل بیت
۵۵	.....	ابی محمد الحسین بن مسعود بغوی و وجوب محبت اهل بیت
۵۵	.....	پرسشها و پاسخها
۵۵	.....	سوال اول و پاسخ آن
۵۷	.....	سوال دوم و پاسخ آن

قسمت دوم آیه مودت

۶۲	.....	الف: «قرف» در لغت
۶۳	.....	ب: «حسنه» از نگاه لغت
۶۳	.....	ج: مراد از حسنه در آیه مودت

اقتراف الحسنه از منظر مجامع روایی و کتابهای تفسیری شیعه

۶۴	.....	مرحوم طبرسی
۶۵	.....	شیخ حویزی
۶۵	.....	علامه طباطبایی
۶۶	.....	مرحوم کلینی
۶۷	.....	شیخ مفید و شیخ طوسی

۶۷	..... علامه مجلسی
	اقتراف الحسنه از منظر مفسرین و محدثین اهل سنت
۶۸	..... فخر رازی
۶۸	..... حاکم حسکانی
۶۹	..... ابن ابی الحدید معتزلی
۶۹	..... جلال الدین سیوطی
۶۹	..... آلوسی

ب) محبت اهل بیت در روایات:

۷۳	..... ۱- موهبت الهی و آسمانی
۷۴	..... ۲- نشانه ایمان
۷۸	..... ۳- رضایت پروردگار
۸۰	..... ۴- بهترین عبادت
۸۱	..... چرا محبت اهل بیت افضل عبادات است؟
۸۱	..... قلب چیست؟
۸۲	..... قلب حرم الهی
۸۴	..... ۵- اساس اسلام
۸۵	..... ۶- باقیات الصالحات
۸۶	..... ۷- حب اهل بیت نشانه پاکی ولادت و برخوردارگی از اولین نعمت الهی
۸۸	..... ۸- مورد سوال در قیامت
۸۸	..... الف: قرآن و سوال از ولایت اهل بیت
۹۰	..... ب: روایات و سوال از محبت اهل بیت
۹۱	..... سوال از نعمت یا حب اهل بیت

ج) لوازم محبت اهل بیت

۹۶	..... ۱- شناخت اهل بیت
۱۰۰	..... شناخت اهل بیت در گفتار امام علی (ع)
۱۰۱	..... شناخت اهل بیت در گفتار ابن ابی الحدید
۱۰۲	..... ۲- <u>الگو گرفتن از اهل بیت و عمل به دستورات ایشان</u>
۱۰۴	..... الف) الگو گرفتن از اهل بیت
۱۰۵	..... هر مامومی پیشوائی دارد

- ۱۰۷ ..... (ب) محبت اهل بیت و میدان عمل
- ۱۰۹ ..... نکته مهم
- ۱۰۹ ..... (ج) محبت اهل بیت در سایه عمل
- ۱۱۱ ..... (د) تسلیم در محبت اهل بیت
- ۱۱۲ ..... ۳- اشتیاق به دیدار و زیارت اهل بیت
- ۱۱۲ ..... مطلب اول: زیارت قبور در قرآن
- ۱۱۳ ..... مطلب دوم: زیارت قبور در سنت
- ۱۱۳ ..... رفتن حضرت به زیارت اهل قبور مسلمین
- ۱۱۴ ..... دستور حضرت برای رفتن به زیارت قبور
- ۱۱۴ ..... مطلب سوم: زیارت قبر مطهر حضرت رسول اکرم از منظر عالمان دین
- ۱۱۸ ..... مطلب چهارم: دیدار و زیارت اهل بیت
- ۱۲۰ ..... پیمودن ره صد ساله حاصل یک دیدار یا یک زیارت
- ۱۲۲ ..... مطلب پنجم: اهمیت زیارت اهل بیت (علیهم السلام)
- ۱۲۲ ..... الف) زیارت اهل بیت همان زیارت رسول
- ۱۲۳ ..... ب) پاداش زیارت در حال حیات و ممات اهل بیت
- ۱۲۴ ..... ۴- تلاش برای جلب رضایت اهل بیت
- ۱۲۵ ..... رضایت اهل بیت در سایه تقوای الهی
- ۱۲۶ ..... رضا و سخط اهل بیت معیار حق و باطل
- ۱۲۷ ..... ۵- دوستی با دوستان اهل بیت و دشمنی با دشمنان آنها
- ۱۳۰ ..... قلب محب ظرف علاقه به محبوب است و بس
- ۱۳۲ ..... ۶- همراهی اهل بیت در اندوه و شادمانی
- ۱۳۳ ..... فضایل همدردی و همدلی با اهل بیت
- ۱۳۴ ..... ۷- تلاش برای گسترش محبت اهل بیت و دعوت مردم به اهل بیت
- ۱۳۵ ..... طریق گسترش حب اهل بیت
- ۱۳۵ ..... الف) ذکر مقام و فضایل اهل بیت
- ۱۳۶ ..... ب) ذکر محاسن کلام و نشر معارف اهل بیت
- ۱۳۷ ..... خلاصه فصل دوم

فصل سوم: رابطه محبت اهل بیت با خداوند، پیامبر و سعادت انسان

الف) خداوند و محبت اهل بیت .....

۱- محبت اهل بیت (ع) محبت در راه خدا ۱۴۱

۲- محبت اهل بیت (ع) محبت به خدا ۱۴۲

۳- رابطه محبت اهل بیت (ع) با اطاعت خدا ۱۴۴

الف هدف از خلقت اطاعت خدا ۱۴۵

ب) ملازمه محبت اهل بیت (ع) با اطاعت خدا ۱۴۵

ج) اطاعت اهل بیت (ع) اطاعت خدا ۱۴۷

د- اطاعت اهل بیت و اولیاء الهی (ع) مایه محبوبیت نزد خداوند ۱۴۸

ب) پیامبر و محبت اهل بیت (علیهم السلام) .....

نکته اول: اطاعت و پیروی پیامبر (ص) محور محبت الهی ۱۵۱

نکته دوم: محبت اهل بیت (ع) محور اطاعت پیامبر ۱۵۳

نکته سوم: محبت اهل بیت (ع) آئینه تمام نمای محبت پیامبر ۱۵۵

ج) محبت اهل بیت زمینه ساز سعادت فرد مسلمان و جامعه اسلامی

۱- محبت اهل بیت (ع) سبب تقرب به خدا ۱۵۹

۲- محبت اهل بیت (ع) و کامل شدن دین ۱۶۰

۳- محبت اهل بیت (ع) و بخشش گناه ۱۶۰

۴- محبت اهل بیت (ع) و شادی هنگام مرگ ۱۶۲

۵- محبت اهل بیت (ع) و امنیت خاطر در قیامت ۱۶۴

۶- محبت اهل بیت (ع) و شفاعت ۱۶۵

۷- محبت اهل بیت (ع) و رفتن به بهشت ۱۶۶

۸- محبت اهل بیت (ع) و حشر با محبوب ۱۶۷

آثار محبت اهل بیت (ع) در گفتار زمخشری ۱۷۰

خلاصه فصل سوم ۱۷۱

نتیجه نهایی ۱۷۳

منابع ۱۷۸

قرآن و اهل بیت (علیهم السلام) دو عامل مهم برای هدایت و سعادت انسان می‌باشد این دو عامل همیشه در کنار هم بوده به طوریکه فرض جدای میانشان مایه بد بختی انسان می‌گردد و این چیزی است که در حدیث متواتر ثقلین به وضوح بیان شده است:

قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) «وإني تارك فيكم الثقلين، ما إن تمسكتم بهما لن تضلوا: كتاب الله و عترتي أهل بيتي، و انهما لن يفترقا حتى يردا على الحوض فانظروا كيف تخلفوني فيهما»^(۱)

من دو چیز در میان شما می‌گذارم یکی کتاب خدا که ریسمانی از آسمان به طرف زمین و دیگری عترتم اهل بیتم و خداوند به من خبر داده است که این دو تا از هم دیگر جدا نمی‌شود تا اینکه بر من در حوض کوثر وارد شود.

معرفی اهل بیت به عنوان عدل قرآن و ملازم با قرآن کم عظمت و اهمیتی نیست. اگر نزول قرآن بر سنگ باعث شود که سنگ در برابر عظمت خالق تعالی خاشع و مطیع و از خوف خدا شکافته شود تا چه رسد به انسان: «لو أنزلنا هذا القرآن على جبل لرأيت حاشعا متصدعا من خشية الله...»^(۲) بدون شک محبت اهل بیت و ولایت این خاندان نیز از نگاه عظمت و اهمیت چنین خواهد بود یعنی حتی اگر سنگ محب و دوستدار اهل بیت گردد این دوستی باعث شکافتن و جدا شدنش می‌گردد: «لو أحببت جبل لتهاقت»^(۳) بنابراین محبت نسبت به اهل بیت یعنی محبت نسبت به قرآن و خداوند متعال و پیامبر خدا می‌باشد. این سلسله محبت ملازم یکدیگر می‌باشد به گونه‌ای که ادعای محبت نسبت به یکی بدون محبت به دیگری یک ادعای کاملا ناقص و بی معنی خواهد بود. به همین جهت است که ائمه معصومین (سلام الله عليهم) دین اسلام را دین محبت،

۱- الشيخ المفيد، الارشاد، نشر دار المفيد، ص ۲۳۳.

این حدیث ثقلین در منابع فریقین به طور متواتر نقل گردیده است از جمله: مسلم النیسابوری، صحیح مسلم، ج ۷، ص ۱۲۲. زرنندی الحنفی، نظم درر السمطین، ص ۲۳۱. جلال الدین سیوطی، الجامع الصغیر، ج ۱، ص ۲۴۴، ح ۱۶۰۸. متقی هندی، کنز العمال، ج ۱

ص ۱۷۸، ح ۸۹۸

۲- حشر/۲۱.

۳- نهج البلاغه حکمت/۱۰۸.

مهر و دوستی معرفی می‌کند امام باقر (علیه السلام) می‌فرماید: «الدین هو الحب و الحب هو الدین»^(۴). اعتراف و بیانات عالمان اسلامی نیز شاهد بر این مدعی است که در اسلام دین بدون محبت اهل بیت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) معنی پیدا نمی‌کند.

لذا قرآن به صراحت مودت و دوستی اهل بیت را بر همه امت اسلامی واجب می‌داند. این وجوب مطلق نسبت به اهل بیت و قرار دادن آن به عنوان پاداش رسالت ختم نبوت قطعا رمز و رازی دارد این دستور صریح قرآن و سفارشات نبی مکرم اسلام در باره محبت اهل بیت خود گویای آن است که غیر از اهل بیت پیامبر کسان دیگر نمی‌تواند مشمول این حکم صریح قرآنی باشد. محبت هیچ یک از آحاد امت اسلامی به طور مطلق واجب نمی‌باشد و در هیچ جا به عنوان پاداش و زحمات فراوان پیامبر اسلام مطرح نشده است. این اهل بیت پیامبر است که می‌تواند تنها مصداق واقعی آیه مودت قرار بگیرد.

حال که چنین است تکلیف و وظیفه آحاد امت اسلامی در قبال آیه مودت و سفارشات حضرت پیامبر اعظم نسبت به محبت اهل بیت بسیار روشن است و محبتی می‌تواند نسبت به اهل بیت صادق باشد که محب با رفتار و حرکشان به سوی اهل بیت آن را ثابت کند و اصولا ادعای محبت نسبت به هرکسی دیگر بدون عمل به سفارشات و دستورات محبوب نمی‌تواند کار ساز و مفید باشد بنابراین محبت اهل بیت یعنی حرکت و گام برداشتن در مسیر اهل بیت. محبت اهل بیت یعنی اقتدا و تاسی به فرمایشات و دستورات اهل بیت.

بیان مسأله:

اهل بیت پیامبر خدا به خاطر داشتن مقام، کمالات، و فضایل انسانی و معنوی بهترین انسان‌ها می‌باشد که قرآن هم در آیات متعدد به منزلت و برتری اهل بیت نسبت به دیگران تصریح نموده است از جمله در آیه تطهیر^(۱) قرآن می‌فرماید که اهل بیت پیامبر از هر گونه رجس، پلیدی و گناه پاک و معصوم می‌باشد و در آیه مودت^(۲) از امت اسلامی در خواست می‌نماید که نسبت به اهل بیت پیامبر خدا مودت و محبت بورزد و این دوستی و محبت را به عنوان پاداش و مزد رسالت مطرح می‌کند. در این رساله سعی شده است که محبت و دوستی اهل بیت از منظر قرآن و سنت و جایگاه محبت اهل بیت در دین مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

سوال اصلی

دیدگاه قرآن و روایات در باره محبت اهل بیت چیست؟

سوالهای فرعی

چرا محبت اهل بیت در قرآن به عنوان مزد رسالت معرفی شده است؟

ادله قرآنی و روایی لزوم محبت اهل بیت کدام است؟

لوازم و مقتضیات محبت اهل بیت چیست؟

رابطه محبت اهل بیت با محبت پیامبر و محبت خداوند چیست؟

نقش و فواید محبت اهل بیت نسبت به سعادت یک فرد مسلمان و جامعه اسلامی چیست؟

۱- «انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس أهل البیت و یطهرکم تطهیرا» احزاب/۳۳.

۲- «قل لا أسئلكم علیه اجرا إلا الموده فی القربی» شوری/۲۳.

پیشینه تحقیق

با توجه به نزول آیه شریفه مودت و تاکید پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر محبت اهل بیت (علیهم السلام) خصوصا علی (علیه السلام) بحث محبت اهل بیت یکی از مباحث مهم مطرح در میان صحابه و تابعین و تا به امروز بوده به طوریکه در منابع مهم فریقین مانند صحاح، مسانید، معاجم و تفاسیر این مسئله مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. تفاسیر مهم فریقین در ذیل آیه مودت سخن‌های فراوانی در این زمینه به میان آورده است از جمله: تفسیر مجمع البیان، تفسیر المیزان، تفسیر نمونه، تفسیر فخر رازی، روح المعانی، و کتاب‌های که احادیث در باره محبت اهل بیت بیان کرده است خیلی زیاد است از جمله: ذخائر العقبی، شواهد التنزیل، صواعق المحرقة، عشق برتر از جواد محدثی، و کتاب ارزشمند آقای ری‌شهری (اهل البیت فی الکتاب و السنه) و ... اما نکته که نباید از کنار آن به سادگی گذشت این می‌باشد که اگر چه بحث محبت اهل بیت یکی از ضروریات دین اسلام است و صحابه و تابعین و مولفان اسلامی هر کدام زحمات زیادی متحمل شدند ولی در عین حال بحث محبت اهل بیت به طور مبسوط و جداگانه از جهات مختلف مورد دقت و بررسی قرار نگرفته است به عبارت دیگر اهمیت محبت اهل بیت می‌طلبد که بیش از این باید مورد تحقیق و پژوهش قرار بگیرد که این اثر تا حدودی مسئله محبت اهل بیت را از زوایای گوناگون به طور مستقل مورد بحث و بررسی قرار داده است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

اگر به تاثیرات و نفوذ محبوب در زندگی محب مقداری تامل شود اهمیت این بحث به خوبی روشن می‌شود چرا که الگو پذیری محب و تاسی او از محبوبش یک اصل مسلم در امر محبت می‌باشد. طبیعی است که در این صورت محبوب نقش کلیدی و اساسی را در رفتار و منش محب ایجاد می‌کند بدین سبب است که فطرت انسان قضاوت می‌کند که دل به محبوبی بدهد که از هر جهت کار ساز و مفید باشد. سوال این است که کدام محبوبها به اندازه اهل بیت مطهر پیامبر اسلام نقشش در ساختار زندگی انسان موثرتر و

مفیدتر می‌باشد؟ و مهم این است که بعد از پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) از نگاه مقام، فضایل، داشتن کمالات عالیه و صفات آسمانی و کمالی هیچ کس به اندازه اهل بیت مطهر نمی‌باشد به همین جهت نگارنده معتقد است که تحقیق در باره محبت اهل بیت مطهر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و جذب نمودن دلها به سوی اهل بیت، با توجه به ریشه قرآنی، روایی و تاریخ آن یکی از ضروریات اساسی می‌باشد که بایستی در این راستا کتابهای مستقل و مفید نوشته شود و در دید علاقه مندان به اهل بیت قرار بگیرد در این رساله تا حدودی از زوایای گوناگون محبت اهل بیت مورد بحث و بررسی قرار گرفته است شاید که این تلاش ناچیز مورد رضایت خداوند بزرگ و ائمه اطهار قرار گیرد انشاء الله.

اهداف تحقیق

دو مطلب مهم هدف از تحقیق این رساله می‌باشد: الف: بررسی جایگاه محبت اهل بیت در دین و بیان فلسفه محبت اهل بیت. ب: یافتن پاسخ برای سوالهای اصلی و فرعی تحقیق.

روش تحقیق:

روش این تحقیق به صورت توصیفی و تحلیلی می‌باشد.

مفهوم شناسی:

محبت در لغت

«المحبه»

واژه شناسان کلمه «حب» را به مهر و دوستی معنی کرده‌اند:

این منظور: «حب: الحب: تقيض البغض. و الحب: الوداد و المحبه^(۱)».

یعنی حب ضد بغض و دشمنی است و به معنای مودت و محبت می‌باشد.

فراهیدی: حب: أحبته تقيض أبغضته^(۱). یعنی دوست داشتم او را که این معنی در مقابل «دشمن داشتم

او را» می‌باشد

محبت در اصطلاح:

معنای محبت و دوستی بر همه گان روشن است و هرکسی به مقدار کشش و درکشان یک ذهنیت و تصویری از معنای محبت دارد، لذت محبت و شیرینی آن، بر هیچ کسی پوشیده نیست ولی در عین حال علما و دانشمندان تعریف‌های در باره «محبت» ارائه نموده‌اند.

اقوال علما:

علامه طباطبایی (ره) می‌فرماید: «...إن الحب تعلق وجودی و إنجذاب خاص بین العله المکمله أو ما یشبهها و بین المستکمل أو ما یشبهه. و من هنا کنا نحب أفعالنا لاستکمالنا بها...»^(۳).

حب عبارت است از تعلق و ارتباط وجودی و کشش و انجذاب ویژه‌ای بین علت مکمل و یا شبیه به آن، و بین معلول مستکمل و یا شبیه به آن^(۳)، لذا ما افعال خود را دوست می‌داریم زیرا به وسیله آن به کمال می‌رسیم.

فیض کاشانی (ره) می‌فرماید: «أقول: المحبه من العبد میل النفس إلى الشئ لکمال أدرکته فیه بحيث یحملها علی ما یقر بها إليه و من الله رضاه علی العبد و کشف الحجاب عن قلبه ...»^(۴).

یعنی محبت از سوی بنده میل نفس به سوی چیزی است به خاطر درک کمال که در آن چیز وجود دارد به طوری که محب تلاش دارد که به آن کمال نزدیک بشود و محبت از طرف خدا به معنای رضایت خداوند بر بنده و کشف پرده از قلب او می‌باشد.

غزالی، نووی، بیضاوی نیز در باره معنای محبت چنین نوشته‌اند:

۱- خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، قم، موسسه دار الهجرة، الطبعة الثانية، ۱۴۰۹. ج ۳، ص ۳۱

۲- محمد حسین طباطبای، المیزان، تهران، دار الکتب الإسلامیه، چاپ سوم، ۱۳۹۷ق. ج ۱، ص ۴۱۸، (ذیل آیه ۱۶۵ بقره).

۳- (مثال برای استکمال: ما علم را که فعل مغزی ما است، دوست می‌داریم و به طفیل آن کتاب و مدرسه و استاد را هم دوست می‌داریم. و مثال برای شبیه استکمال: ما خانه سازی را برای رفع حاجت از خانه دوست می‌داریم و به طفیل آن یکدانه آجر را هم دوست داریم) ترجمه المیزان ج ۱، ص ۶۲۰. (ذیل آیه ۱۶۵) سوره بقره، مترجم: سید محمد باقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی و ابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۶۳ش.

۴- مولی محسن فیض کاشانی. تفسیر الصافی، مشهد، دار المرتضی، چاپ اول. ج ۱، ص ۳۰۳، (ذیل آیه ۳۱ آل عمران).

محبت عبارت است از میل و گرایش انسان نسبت به چیزی که به طبع انسان ملایم و در عین

حال لذت آور باشد^(۱).

خلاصه همه علما در معنای اصطلاحی محبت موافق هستند همه می‌گویند که محبت عبارت است از میل کردن نفس انسان به سوی یک شیئی به خاطر کمالی که در آن شیئی موجود می‌باشد به طوری که نفس انسان سعی می‌کند خودش را به آن کمال نزدیک بکند. که اگر علاقه به آن شیئی و یا تحصیل آن کمال زیاد بشود در این صورت علما از آن به اصطلاح «عشق» اسم می‌برند^(۲). بنا بر این معنای واژه «حب و عشق» قرین همدیگر می‌باشند که اگر احیانا در این جزوه بجای کلمه «محبت و حب» از کلمه «عشق» استفاده شود منظور همان مرتبه عالی محبت و دوستی است.

فرق محبت با مودت

واژه «ود» و مشتقات آن تعداد (۲۹) بار در قرآن به کار رفته است. همچنین کلمه «حب» با مشتقاتشان (۹۵) مورد در قرآن کریم استعمال شده است. نکته که در خور توجه می‌باشد این است که آیا این دو واژه از نظر مفهومی یکی هستند یا هر کدام معنی جداگانه‌ای دارند؟ ابتدا مروری خواهیم داشت در اقوال و گفتار لغویین بعد به فرمایشات مفسرین نیز در این مورد اشاره می‌شود.

دیدگاه واژه شناسان

برخی از لغت شناسان مثل ابن منظور^(۳) و ابن اثیر^(۴)، در معنی «ود» مشتقات «حب» را به کار برده‌اند

- ۱- ابی حامد محمد بن محمد غزالی، احیاء علوم الدین، دمشق، درویشیه. ج ۴، ص ۲۵۴. النووی، صحیح مسلم بشرح التتوی، بیروت، دار الکتب العربی، الطبعة الثانية، ۱۴۰۷هـ - ۲، ص ۱۴، (باب بیان خصال من إتصف بهن وجد حلاه الإیمان). عبد الله بیضاوی، تفسیر بیضاوی (المسمى أنوار التنزیل و أسرار التأویل)، بیروت، دار الفکر، ۱۴۱۶هـ - ۱۹۹۶م. ج ۲، ص ۲۷، (ذیل آیه ۳۱ آل عمران).
- ۲- «العش» فرط الحب. یعنی عشق محبت زیاد می‌باشد. جوهری، صحاح، ج ۴، ص ۱۵۲۵. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۰، ص ۲۵۱.
- ۳- ود: مصدر الموده. ابن سیده: الود الحب یكون فی جمیع مداخل الخیر. ابن منظور، لسان العرب، ج ۳، ص ۴۵۳.
- ۴- ود: فی أسماء الله تعالی (الودود) هو فعول بمعنی مفعول، من الود: المحبه. يقال: وددت الرجل أوده ودا، إذا أحببته. محمد ابن اثیر، النهایه فی غریب الحدیث، قم، موسسه إسماعیلیان، الطبعة الرابعة، ۱۳۶۴ش. ج ۵، ص ۱۶۵.

و هم چنین ابن منظور^(۱)، فیروز آبادی^(۲)، و زبیدی^(۳)، در معنای کلمه «حب» از مشتقات «ود» استفاده کرده‌اند و این می‌رساند که این دو کلمه را به یک معنی می‌دانند.

این در حالی است که راغب اصفهانی، و ابو هلال عسکری بین «حب» و «ود» فرق قایل شده‌اند.

راغب اصفهانی:

«ودد: ألود محبة الشيء و تمنى كونه، و يستعمل في كل واحد من المعنيين على أن التمنى يتضمن معنى الود لأن

التمنى هو تشهى حصول ما توده...»

ود به معنای محبت نسبت به چیزی و آرزوی بودن آن شیئی است، و ود هم در معنای محبت استعمال

می‌شود و هم در معنای تمنی و آرزوی بودن چیزی. علاوه بر آن تمنی بودن چیزی معنای ود را هم در

بردارد چون تمنی عبارت است از میل به حاصل شدن چیزی که آرزویش داری.

بعد ایشان اضافه می‌کند که در بعض آیات مودت و مشتقات آن به معنای محبت تنها می‌باشد نظیر

«قل لا أسئلكم عليه أجرا إلا المودة في القربى» «و هو الغفور الودود- إن ربی رحیم وودد». و در برخی آیات

دیگر مودت و مشتقات آن به معنای تمنی و آرزو می‌باشد مثل آیات: «ودت طائفه من أهل الكتاب لو

يضلونكم» «ربما يود الذين كفروا لو كانوا مسلمين» و...^(۴).

أبو هلال عسکری:

«الفرق بين الحب و الوداد: إن الحب يكون فيما يوجب ميل الطباع و الحكمه جميعا و الود من جهة ميل

الطباع...^(۵)».

محبت در جایی است که هم خواست باطنی باشد و هم حکمت؛ ولی مودت در موردی به کار

می‌رود که تنها میل باطنی باشد.

۱- حیب: الحب: نقيض البغض. والحب: الوداد و المحبه. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۲۸۹.

۲- (الحب: الوداد...). فیروز آبادی، القاموس المحیط، (بی‌جا و بی‌تا)، ج ۱، ص ۵۰.

۳- الحب نقيض البغض و الحب: الوداد و المحبه كالحباب بمعنى المحابه و الموده. زبیدی، تاج العروس، بیروت، المكتبة الحیاة، بی‌تا، ج ۱، ص ۱۶۹.

۴- راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، قم، دفتر نشر کتاب، الطبعة الأولى، ۱۴۰۴. ص ۵۱۶-۵۱۷.

۵- أبو هلال العسکری، معجم الفروق اللغویه، قم، جامعه المدرسين، الطبعة الأولى، ۱۴۱۲. ص ۱۷۴.